

34 L'OPINIÓ

Encara és possible l'Estat del benestar?¹

La Gran Recessió ha posat damunt la taula de manera crua la supervivència econòmica de les polítiques socials. En un escenari de deute públic desbocat s'ha imposat arreu d'Europa la restricció de la despesa, que ha tingut com a principal víctima l'Estat del benestar, que és la part més important del pressupost públic. Aquesta situació ha posat en qüestió no només la magnitud de la despesa social dels Estats sinó la seva necessitat, obrint el debat sobre la reforma de les polítiques públiques de benestar.

Aquest debat, tanmateix, no és nou ni ha nascut de la crisi actual. La crítica a l'Estat del benestar, ja sigui des de criteris econòmics (ineficàcia) com morals (injustícia), ha estat un dels fils de discurs des de fa com a mínim quatre dècades. Aquest discurs ha aprofitat la crisi per afermar les seves crítiques i redoblar els atacs a l'Estat social, però no ha nascut de la crisi, és previ.

Davant d'això, la defensa de l'Estat del benestar per part dels partits socialdemòcrates ha estat més aviat tímida i en molts casos no ha passat de la retòrica i de l'apel·lació a uns orígens difícils i gloriosos. Aquestes apel·lacions retòriques sobre la preservació de les polítiques socials han anat acompanyades, paradoxalment, d'accions polítiques encaminades al contrari, al desmantellament d'alguns dels elements que han caracteritzat l'Estat del benestar.

És possible defensar més enllà de la retòrica la supervivència de l'Estat social en els nostres dies? O estem condemnats a retallar-lo i disminuir-ne la força a l'espera d'una recuperació econòmica que no acaba d'arribar a Europa? És possible la recuperació de l'Estat del benestar tal i com l'hem conegut?

En primer lloc, cal recordar, com feia el professor Albert Serra en la sessió "Next Left. Building welfare society" organitzada per la Fundació Rafael Campalans el 14 de març, que l'Estat social no és fruit de l'atzar històric ni de la bondat humana, sinó que és producte d'un pacte en una conjuntura històrica molt particular. És el pacte entre el treball i el capital, amb l'Estat com a garant, per establir unes condicions mínimes als treballadors en cas de malaltia, atur o vellesa, i per construir un sistema d'educació pública universal.

Aquest pacte és fill de la conjuntura, és a dir d'un equilibri de forces determinat. El capital accedeix a l'acord per dos motius. El primer, perquè té por del contagi del model soviètic. El "perill roig" és un dels pares del nou sistema de benestar, i cal recordar-ho. El segon motiu és un incentiu per al capital, i és la creació d'una classe mitjana a la que es garanteix el mínim vital des de l'Estat i que donarà lloc a una enorme massa de consumidors.

Els elements fonamentals d'aquest pacte primigeni han desaparegut de l'escenari actual. És aquest el punt principal per entendre l'actual situació de feblesa de les polítiques de be-

1.- Aquest text és una versió revisada de la meua intervenció a la sessió a la taula rodona "Building Participatory Welfare Societies", organitzada per la Fundació Europea d'Estudis Progressistes (FEPS) i amb el suport de *Res Publica*, que va tenir lloc a la universitat de Lisboa l'11 d'abril de 2014).

nestar, i no la conjuntura de crisi. És el canvi profund de l'equilibri de forces el que ha posat en qüestió la supervivència dels acords que donen sentit a l'Estat del benestar. Si no s'entén això, no es pot trobar solució.

Global versus territorial

Les elits de pràcticament tots els països han assolit un status de virtual independència. Ja no són presoners de compromisos socials ni de la persecució efectiva dels organismes estatals per a fer-los complir amb les seves obligacions envers els seus compatriotes

Un dels canvis fonamentals, al meu entendre, que expliquen la fallida del pacte fundacional de l'Estat social és el un procés continuat d'emancipació que han viscut les elits respecte del seu entorn físic. És un canvi copernicà, lligat a les capacitats de les noves tecnologies, que permeten l'aparició d'un espai virtual on no regnen les regles dels Estats. Les elits de pràcticament tots els països han assolit un status de virtual independència². Ja no són presoners de compromisos socials ni de la persecució efectiva dels organismes estatals per a fer-los complir amb les seves obligacions envers els seus compatriotes.

L'evasió fiscal s'ha convertit en moneda comú entre aquestes elits, ja siguin persones o empreses. La tecnologia els ha permès moure de manera virtual els seus capitals de punta a punta del món en una fracció de segon, el que fa impossible per a les autoritats el rastreig d'aquests moviments i la seva corresponent penalització.

Els paradisos fiscals han acabat per dotar a aquestes elits de refugis segurs on preservar el seu capital i amagar-lo de les autoritats, amb l'ajut de xarxes de societats que actuen en aquest món global sense normes ni límits. Podem prendre desenes d'exemples d'exilis fiscals, des de Depardieu, els Rolling Stones, els "residents" a Jersey, Liechtenstein o Mònaco, fins als artificis comptables de les grans corporacions que tributen on volen i acaben pagant els impostos a la carta.

Moltes d'aquestes accions no són il·legals, ni molt menys. Els Estats han anat adaptant les seves legislacions a la creixent capacitat emancipatòria de les elits, ja sigui de forma duradora o excepcional (les amnisties fiscals adoptades per governs de tots els colors). Als paradisos fiscals tradicional s'han incorporat aquells Estats que han fet del dumping fiscal la seva via de creixement (Irlanda).

Aquesta emancipació de les elits del món "territorial", aquesta emigració al submón global i virtual, no seria possible si no estigués suportada en un paradigma cultural que té en la llibertat individual la seva única norma, que menysprea les institucions que vetllen pel bé comú i que considera l'èxit com a l'únic objectiu legítim, al que cal que es pleguin totes les altres fites vitals (la cooperació, la igualtat, la persecució del bé comú). En aquest paradigma, la solidaritat només s'entén si és volguda (ergo, si és caritat) i la cooperació només quan afavoreix els propis interessos.

La fortalesa d'aquest paradigma neoliberal rau principalment en l'acceptació per part d'un segment important de la societat que no n'és el major beneficiari: la classe mitjana. Els membres d'aquest estrat han estat, i encara són, els principals legitimadors del paradigma, per la promesa que aquest els duu de millora de les condicions de vida mitjançant l'esforç individual en competència "lliure" amb els altres ciutadans. Sense aquest suport actiu, de base no econòmica, sinó psicològica i cultural, no s'entén l'assentament i el creixement d'aquest món dualitzat. Hi tornarem.

Un Estat més feble

L'emancipació de la part més rica de la societat és un míssil a la línia de flotació de l'Estat. L'Estat, aquella institució que seguint Weber "exercia el monopoli de la violència legítima", i que des de mitjans del segle vint s'havia erigit en l'actor dominant de l'escena econòmica, en el guardià de l'economia sobre la base de la seva capacitat per recaptar tributs i exercir

2.- Marina Subirats descriu aquest procés com: "una ofensiva de classe probablement sense precedents (...) l'ofensiva d'una nova classe social d'abast mundial i de composició transnacional, diferent a totes les configuracions anteriorment conegudes, amb uns mecanismes d'acció i uns mitjans també distints i poderosíssims" *Barcelona: de la necessitat a la llibertat* (pàgines 17-18)

És el neoliberalisme, amb la seva exaltació de l'individu i la seva llibertat insubornable, el que permet l'emancipació de les elits i l'afebliment de l'Estat com a guardià del bé comú

de redistribuidor, ha desaparegut, o com a mínim s'ha afeblit enormement.

Aquest afebliment té dues vessants. D'una banda la seva incapacitat per exercir les seves funcions en aquest segment social que se li escapa del control. L'Estat és una realitat territorial, i les elits han escapat a aquest lligam creant el món global, que no respon a cap lògica de territori, que per dir-ho d'alguna manera, sobrevola el món de forma virtual, que no existeix en cap país, sinó en un territori a l'ombra, un refugi on l'Estat no pot accedir perquè simplement no existeix.

Evidentment, la incapacitat de l'Estat per actuar sobre aquest grup el priva d'uns recursos imprescindibles per sufragar les pròpies despeses estatals, entre les que es compten de manera especial aquelles lligades a les prestacions socials.

Però aquest procés no hauria tingut èxit sense la cobertura ideològica proporcionada pel paradigma neoliberal. L'emancipació de les elits és producte del canvi tecnològic, sense el qual no hauria estat possible la creació del món virtual dels mercats financers sense barreres ni control. Tanmateix, això no podria ser possible sense l'acceptació general, és a dir sense l'acció constant des de fa dècades d'una escola de pensament que té en l'Estat el seu principal enemic. És el neoliberalisme, amb la seva exaltació de l'individu i la seva llibertat insubornable, el que permet l'emancipació de les elits i l'afebliment de l'Estat com a guardià del bé comú.

Com s'aconsegueix això? Per una política d'aculturació a tots nivells, que penetra no per força sinó per convenciment, per sedimentació en la ment de les persones. És la creació d'allò que s'anomenava el "pensament únic"³ i que ara ja no s'anomena així perquè definitivament és únic. Consisteix en una idea molt bàsica i, per tant, molt potent: la llibertat individual ha de ser l'únic objectiu de l'ésser humà. Qui pot oposar-se a una doctrina així?

Ara bé, quines són les conseqüències? La maldat intrínseca de tot allò que restringeix la sacrosanta llibertat individual: la societat, els altres, i l'Estat com encarnació de la força del grup sobre l'individu que vol ser lliure. Per tant, l'alliberament del jou de l'Estat és quelcom bo i desitjable, de manera que aquells que ho han aconseguit (l'elit emancipada) són dignes d'elogi i d'imitació. Pagar els mínims impostos no només no és injust, sinó que és desitjable, i el símbol de l'èxit individual. Qui no ho fa és un incapaç o un mandrós, perquè en un món de llibertat individual absoluta tot és possible si ho vols i treballes dur.

L'elit, doncs, són els llestos, els que n'han sabut, els que s'han esforçat, els que han treballat i se n'han sortit. Per tant, tenen allò que mereixen i no és just que l'Estat els ho intenti prendre en nom dels que no n'han sabut, dels que no han treballat prou.

La guerra dels pobres contra els més pobres

Si els individus "globals" s'han alliberat de les seves obligacions, què passa amb el "territorials"? En quina situació queden aquells que no han pogut accedir al món dels emancipats, aquells que encara "pateixen el jou" d'un Estat efectiu en el control dels que són presoners del territori, dels que encara toquen a terra?

A aquests "terrícoles" només els queda competir entre ells pels recursos cada cop més escassos dels Estats, és a dir per uns serveis i unes prestacions que no arriben a tots. Sense possibilitat de gravar les transaccions de l'elit globalitzada, l'Estat fa front a la necessitat de cobrir uns serveis enormes amb uns ingressos migrats. D'aquí que la solució sigui la retallada de la despesa, és a dir la retallada en aquests serveis per intentar reduir el dèficit i l'endeutament públics.

No hi ha altre sortida, diuen. Perquè l'altra, que seria intentar augmentar la recaptació via impostos ha de caure forçosament sobre les esquenes de les classes mitjanes (treballadors, professionals i petits i mitjans empresaris), és a dir sobre els "terrícoles" que no

3.- Ignació Ramonet: *La pensé unique*, publicat el... 1996!!!

S'imposa la lluita dels pobres contra els pobres pels magres subsidis socials, la lluita entre la classe mitjana que no vol caure al precipici i els que ja hi són.

poden escapar de l'Estat. És a dir, sobre el gruix dels votants que trien els governs. El programa del nou govern francès, presentat davant l'Assemblea Nacional fa uns dies, ens dona la prova que aquesta sortida és simplement impensable. S'imposen, doncs, les retallades a la despesa pública, que equival a retallar les prestacions socials, que en són la part més important. Retallar a l'espera d'una suposada recuperació, que mai no podrà compensar els ingressos perduts per la fugida de capitals al món global. La restitució de l'Estat social via recuperació econòmica és una quimera, una il·lusió.

S'imposa la lluita dels pobres contra els pobres pels magres subsidis socials, la lluita entre la classe mitjana que no vol caure al precipici i els que ja hi són. Unes classes mitjanes que no accepten que els seus impostos financin els més pobres, quan ells també pateixen restriccions. Pobres contra més pobres. És així com s'accepten les retallades dels drets pels més necessitats, com s'expliquen les polítiques de contenció de la immigració a Lampedusa o a Melilla, les polítiques de restricció en l'accés als subsidis. És així com creix la por a l'altre, als que venen de fora, al competidor. I és així com s'imposen els discursos sobre els pobres que viuen dels impostos, al turisme de benestar, a la captació de subsidis per part dels romanesos, dels gitanos, dels africans, dels magribins. O dels mateixos europeus, com demostra el nou govern alemany amb la llei que retira els subsidis a tots aquells estrangers, fins i tot ciutadans europeus, que portin més de sis mesos a l'atur.

L'acceptació d'aquestes idees no seria possible sense la cobertura ideològica del discurs dominant durant els darrers trenta anys, aquell que diu que la pobresa depèn d'un mateix, que la situació econòmica de les famílies no és producte d'una estructura social injusta sinó de la manca d'èxit, o fins i tot de la mandra, dels individus. Les dades del British Social Attitudes són concloents en aquest sentit. El 1985, el 81% dels britànics creia que era responsabilitat del govern donar un nivell de vida decent als aturats. El 2014 només són el 59%. Per la resta, és responsabilitat del propi aturat buscar-se la vida⁴.

En el mateix sentit, un article recent, citant un estudi de la Fundació Joseph Rowntree, assenyalava que *"solo el 27% de los votantes de partidos de izquierda citó la injusticia social como causa de la pobreza, frente al 41% de 1986. En este tiempo, el porcentaje de quienes culpan exclusivamente a la persona de su pobreza ha pasado, entre los votantes laboristas, del 13% al 22%"*⁵.

La guerra entre els pobres és la benzina del descontent, de la xenofòbia que recorre tota Europa, de la insolidaritat.

La guerra entre els pobres és la benzina del descontent, de la xenofòbia que recorre tota Europa, de la insolidaritat. És l'argument dels que defensen l'aplicació de l'emancipació fiscal per a les classes mitjanes, la desaparició de l'Estat social a favor de la individualització de les prestacions, reforçant el discurs del bon egoisme, perquè són les classes mitjanes que tenen por a la precarització, els petits i mitjans empresaris, els treballadors i els professionals, els que sustenten econòmicament l'Estat.

És una dinàmica perversa que sigui precisament la classe mitjana la que sostingui el paradigma neoliberal de desmantellament de les polítiques públiques, que són els mecanismes que li han permès un cert nivell de vida. I encara és més pervers que sigui aquesta classe mitjana d'origen treballador la punta de llança contra els més pobres, ja siguin nacionals o estrangers⁶, i contra el paper regulador de l'Estat, com a eina de redistribució de recursos. Un exemple d'això és el suport als partits anti-impostos als països nòrdics per part de la classe mitjana des dels anys vuitanta, el primer dels quals fou el danès Partit del Progrés, creat el 1972 sobre la promesa d'abolir l'impost de la renda i que un any després aconseguia vint-i-vuit escons al Parlament⁷.

4.- <http://bsa-30.natcen.ac.uk/read-the-report/spending-and-welfare/what-should-the-role-of-government-be.aspx>

5.- http://ccaa.elpais.com/ccaa/2014/03/01/catalunya/1393706183_749911.html

6.- Aquest mecanisme pervers el descriu magníficament Owen Jones: *"Chavs. La demonización de la clase obrera"* Capitán Swing 2012

7.- Una escissió del Partit del Progrés, el Partit del Poble Danès (creat el 1995), va aconseguir formar part del govern en coalició amb conservadors i liberals de 2001 a 2011.

El treball no significa integració social. Hom pot treballar i al mateix temps estar exclòs, tenir feina i ser pobre, tenir estudis i ser un aturat de llarga durada o un treballador precari. L'ordre social ha saltat pels aires

No hi ha terreny comú: l'individu o la tribu

La individualització de la societat crea desconcert i una recerca de lligams de pertinença entre aquelles persones que es veuen abocades a la soledat i a la manca de referents.

Les velles estructures socials que aixoplugaven les persones i els donaven un sentit i uns límits, que permetien una certa previsibilitat a les seves vides (i que limitaven, també cal dir-ho, la seves opcions), han saltat pels aires. És així com el lligam estret entre educació i progressió en l'escala social s'ha afeblit i l'axioma sobre la recompensa laboral per aquells que es formaven ja no és tan evident.

Així, han aparegut noves classes, com els pobres amb feina, que trastoquen totalment el sentit d'ordre de la vella societat. El treball no significa integració social. Hom pot treballar i al mateix temps estar exclòs, tenir feina i ser pobre, tenir estudis i ser un aturat de llarga durada o un treballador precari. L'ordre social ha saltat pels aires. Res és previsible, tot és insegur.

D'aquí que s'imposin les sortides individuals, l'egoisme social que el neoliberalisme fomenta com una actitud racional i encertada. D'altra banda, pels dissortats, pels que no s'ho han treballat (segons el cànon imperant), la por al buit els impel·leix a noves agregacions que ja no tenen l'estructura social com a guia. Cert, les classes ja no creen identitat, però les persones, sobretot les deixades de banda, cerquen una identitat en la que sentir-se segures enmig d'aquest món en líquefacció. I aquesta seguretat la dóna la tribu, el grup, la nació, la sang, el llinatge, l'odi a l'altre, al nouvingut, al que no és com nosaltres.

La societat actual oscil·la entre la individualització i el retorn a la tribu. A la primera empeny la classe mitjana que no vol fer-se càrrec dels que no han tingut tanta sort com ells. Aquests, al seu torn, es refugien en la tribu. No ens hauria d'estranyar, doncs, l'èxit dels moviments de tipus nacional populista que creixen sense aturador al llarg d'Europa. Són ells els que donen sentit i refugi a una part de la societat que viu desconcertada, que ha perdut els vells referents i en busca de nous. Gent abandonada enmig de la tempesta. Els nous proletaris, que no voten a l'esquerra perquè l'esquerra no els ofereix aixopluc, no els ofereix una explicació al que els passa ni un horitzó per sortir-se'n. Aquest horitzó i aquest aixopluc l'ofereixen els discursos anti-europeus, anti-elitistes, anti-establishment, fins i tot els xenòfobs, de les formacions al marge del sistema.

El mig s'encongeix: cap a una societat dual

Totes les societats fan front al mateix procés: l'empetiment del mig, socialment i política. És quelcom que hem descobert un cop la primera onada de la crisi ha passat i podem fer una primera estimació dels danys, a la vista del que ha deixat enrere el tsunami. Les nostres societats són avui més polaritzades que mai abans en les darreres dècades, la distància entre rics i pobres ha crescut i creix dramàticament. No és del tot nou, de fet. La precarització de les condicions de vida i de treball de les classes populars és un fenomen que s'origina molt abans de la gran recessió. Aquesta només agreuja la tendència, i la fa més evident.

Caminem des de fa dècades cap a la instauració d'una societat dualitzada, on la distància entre rics i pobres es fa cada cop més grossa. Però no només això, el fet més transcendent és la desaparició de les condicions de vida d'allò que s'havia anomenat la classe mitjana. Patim una creixent proletarització d'aquest segment social, amb l'empitjorament constant de les seves condicions de vida i de treball. L'antiga classe mitjana és avui més a prop de caure de l'escala social que d'ascendir. Els mecanismes de sosteniment d'aquesta classe s'han afeblit, deixant-la a mercè del corrent del mercat, de la crisi, del deute domèstic i d'uns salaris en retrocés constant des de fa una dècada.

Aquesta tendència s'ha maquillat en l'últim període de bonança gràcies principalment (i molt especialment als països del Sud d'Europa) a l'increment del patrimoni immobiliari. O millor dit, a l'increment artificial d'aquest patrimoni via l'augment desorbitat del preu

Les nostres societats són avui més polaritzades que mai abans en les darreres dècades, la distància entre rics i pobres ha crescut i creix dramàticament

Sense sosteniment públic en sanitat, en educació, en subsidis d'atur i de jubilació, les classes mitjanes queden abandonades a la seva sort, indefensos davant l'avenç de la proletarització, del descens en l'escala social

dels habitatges, el que feia que el patrimoni d'aquells que tenien una casa creixés de forma evident. Un creixement, d'altra banda, virtual, una riquesa impossible de materialitzar. Pels que no tenien habitatge i se'n havien de procurar un l'augment del patrimoni era en realitat deute financer.

Per sota, el corrent de fons de l'empobriment avançava. L'agenda 2010 del canceller Schroeder és la constatació de l'afebliment de les condicions laborals de la classe mitjana i la claudicació de les autoritats públiques davant la força empobridora del paradigma neoliberal. Estem parlant del final del segle XX, fa quinze anys ja.

La crisi ha posat en evidència aquest procés d'empobriment i ha suposat l'afebliment de la xarxa de protecció d'aquestes classes mitjanes: les polítiques de benestar. Sense sosteniment públic en sanitat, en educació, en subsidis d'atur i de jubilació, les classes mitjanes queden abandonades a la seva sort, indefensos davant l'avenç de la proletarització, del descens en l'escala social.

Aquest és un fenomen que es pot observar arreu. L'encongiment del mig és visible entre les empreses i al comerç, on es produeix també un fenomen de dualització entre les grans empreses globalitzades i un "proletariat" empresarial que llinda amb el submón econòmic. D'una banda les grans companyies transnacionals, assentades en el món virtual de la globalització financera, i de l'altra les empreses nacionals que pateixen l'estrangulament del crèdit i el consum, a més de contribuir al sosteniment de l'Estat (cosa que les primeres eviten mitjançant el dumping fiscal que practiquen alguns països). És una tendència evident per a qualsevol que visqui en una ciutat, on el centre està dominat per l'oligopoli de les marques globals, mentre que als barris la "classe mitjana" comercial està deixant pas als comerços de basar de preus rebentats.

Posar-se d'acord sobre valors? Una política a mercè del corrent

La desaparició de l'espai del mig en la societat es correspon amb un constant empetiment d'aquest mateix espai en la política. El terreny de l'acord és cada cop més estret, les posicions de les diferents forces són cada vegada més dures, més allunyades, el que fa difícil el pacte. Això ha fet que el discurs de la política s'hagi reduït a un combat sobre valors i sentiments. Si no és possible la discussió en el camp de l'economia perquè l'únic paradigma possible és el tecnocràtic, la política veu reduït el seu espai d'actuació. El problema, sobretot per a les formacions que tradicionalment abastaven l'espai del mig, és que en la disputa pels valors no hi ha acord possible.

El joc polític en una societat sense mig es converteix en una lluita a mort entre opcions contraposades, on el pacte és percebut com a claudicació i on la victòria depèn de la mobilització de la pròpia parròquia, més que per l'atracció d'electors de perfil difús. És així com els debats polítics principals arreu es plantegen en clau maximalista i fan referència a valors. És el cas de l'avortament (Espanya), el matrimoni homosexual (França), la immigració (Grècia), la nació (Hongria) o la religió (Polònia). En aquests casos les posicions són extremes i contraposades, ja que és l'única manera de generar debat, d'aparèixer en uns mitjans saturats de soroll i d'activar i mobilitzar (de connectar) amb un elector desconfiat de la capacitat de la política i els polítics per donar resposta als seus problemes. Així, la política contribueix a fer desaparèixer els espais compartits, aquell terreny de trobada possible, d'intercanvi, de competència legítima, que fonamenta el sistema democràtic. Sense aquest espai compartit, que cus la societat i li dona consistència, el pacte és impensable.

La baralla política contemporània fa evident la manca d'alternativa en el terreny que preocupa més la població: l'economia i la sortida de la crisi. Això fa créixer el sentiment d'allunyament de la política, de la política institucional, d'una part important de la societat. És una tendència que recorre Europa, i afecta principalment els partits percebuts com a establishment. A Espanya, que des de sempre ha mantingut amb la política una relació de desconfiança i rebuig soterrat, fruit d'un individualisme secular, els moviments socials han pres la legitimitat als partits clàssics i les respostes "rupturistes" a les pròpies del

La baralla política contemporània fa evident la manca d'alternativa en el terreny que preocupa més la població: l'economia i la sortida de la crisi. Això fa créixer el sentiment d'allunyament de la política

Hem de tornar a preguntar si és possible l'establiment d'un sistema que permeti crear una societat més justa, que no es deixi endur per les corrents econòmiques que menen a cotes més altes de desigualtat

mainstream. A tota Europa l'onada antiestablishment s'ha endut per davant bona part del suport als partits tradicionals, que han reaccionat fent seves idees i actituds que fins fa ben poc eren patrimoni exclusiu de les forces extremistes (és el cas dels conservadors britànics o alemanys, com abans ho havien fet els francesos).

Aquest capteniment dels partits tradicionals ha donat carta de naturalesa i legitimitat al discurs contrari a la política institucional, que és vista com a part de l'elit, per tant, igualment emancipada de la societat, allunyada dels problemes dels electors, entotsolada en la seva bombolla, incapaç de donar solució als problemes d'uns ciutadans desconcertats i impacients, més preocupada per aconseguir els desitjos dels poderosos que les demandes de les classes mitges abandonades a la seva sort.

Davant d'això, els partits "clàssics" (i els socialdemòcrates no en són excepció) han reaccionat a la defensiva, intentant seguir el corrent que marca una ciutadania cada cop més impacient, que demanda solucions més ràpides i efectives, quan precisament la força del poder públic per a fer-les és més i més feble. Això ha generat una espiral diabòlica en uns líders polítics cada cop amb menys poder efectiu per canviar les coses, sotmesos a demandes constants, fan créixer les expectatives dels electors, tot i ser conscients que no les podran satisfer, perquè governen un Estat cada cop més afeblit, però no tenen (o no saben trobar) altra sortida que doblar l'aposta, de manera que tiren benzina al foc de la desafecció, que impulsa les forces antisistema, que al seu torn es nodreixen del descontent de les classes mitjanes atemorides, que exigeixen respostes als governs... i així fins a l'infinit. Els primers mesos dels governs de Renzi a Itàlia i Valls a França són prova d'aquesta espiral diabòlica on la política es veu arrossegada pel corrent, incapaç de dominar un escenari que ella mateixa ha contribuït a dibuixar amb les seves promeses de resolució immediata dels problemes de la societat.

Totes les contradiccions entre els ciutadans i els polítics, tota la desconfiança i l'allunyament, tota la crítica d'esquerra i de dreta, es concentra en un sol punt: Europa. Europa és l'origen de tots els mals. Europa és la que imposa les restriccions a la despesa. Europa és la que desmunta les polítiques de benestar. Europa és l'elit de l'elit, el govern més allunyat del ciutadà, una bombolla en si mateixa, penetrada per lobbies, la culminació de l'establishment. Europa també és l'enemiga de l'Estat, la usurpadora de la sobirania, és a dir de la democràcia. De manera que es converteix en l'ase dels cops del descontent, ja sigui des del punt de vista del nacionalisme o des dels discursos anti-establishment.

Back to basics: un nou acord, una nova aliança

Som al final d'un camí. És necessari tornar als orígens. De vegades, aquest tornar als orígens s'entén com un intent de recuperar les velles respostes, com un moviment de defensa dels socialistes front una societat que no ens agrada i que no entenem, per a la qual no tenim respostes. Jo no ho concebo així. Les velles respostes no poden tornar perquè la societat a la que responien ja no hi és. Tornar als orígens per a mi significa tornar a fer-nos les preguntes originals, les elementals. Són les preguntes, no les respostes. Així doncs, hem de tornar a preguntar si és possible l'establiment d'un sistema que permeti crear una societat més justa, que no es deixi endur per les corrents econòmiques que menen a cotes més altes de desigualtat (Piketty dixit). Cal tornar a fer-se la pregunta: és possible bastir un sistema que garanteixi la llibertat i la dignitat de totes les persones? Quins mecanismes són els millors per garantir la igualtat? Com podem tornar a definir un marc comú per a tots? Podem construir un nou pacte?

Hem de partir de l'evidència que el pacte original s'ha trencat, que fa trenta anys que s'esberla. Els socialistes ens hem adaptat, hem anat trampejant algunes vegades, deixant-nos endur pel corrent la majoria de cops, però no hem sabut establir una nova aliança, que forçosament ha de comptar amb nous participants i no pot tenir l'Estat com a únic valedor, o com a mínim no de la manera que es va dibuixar en el pacte de després de 1945. Perquè la situació actual no és ni de bon tros la de 1945. Per tant, ni els actors ni les posicions de cadascun d'ells són les mateixes.

Aquest no pot ser un combat econòmic, és cultural⁸. És un combat per establir un nou paradigma, un nou marc mental que s'enfronti al model neoliberal triomfant, tot entenent que el seu triomf no es basa en l'economia sinó en la capacitat que ha tingut (i té) de convèncer les persones, d'oferir-los una guia i un horitzó (l'èxit individual) al que aferrar-se i pel qual treballar.

Construir una alternativa ens obliga a tenir en compte tot això: que no hi ha retorn al passat possible perquè el combat no és el mateix, de manera que els rivals no ho són tampoc. Ja no estem en la lògica capital/treball, sinó en la lògica global/territorial, i la capacitat d'un pacte és menor perquè els elements d'interrelació entre les parts són menors. Per tant, hem de trobar noves eines i possiblement nous aliats. Segurament s'haurà de superar la vella dicotomia treballador/empresari per la que enfronta el 99% a l'1%, en una lluita global que exigeix una resposta completa i no una llista d'idees benintencionades. I ho haurem de fer amb una societat impacient, fragmentada, sense referències comunes, i que cada cop creu menys en una política que percep allunyada i embombollada, que només s'interessa per defensa dels seus interessos corporatius.

A les últimes eleccions al parlament europeu, els ciutadans ens han posat a les portes del desert i estem obligats a creuar-lo. Hi ha dues maneres d'afrontar la travessa d'un desert. Una consisteix en entrar-hi i començar a caminar. El més probable és que acabis donant voltes en cercles i que mai no aconseguis sortir del desert. L'altra manera consisteix a donar-se un moment per decidir quina direcció prendre i aleshores, i només aleshores, començar la travessa. Fins ara, els socialistes europeus sembla que hem escollit la primera opció, i set anys després de començada la crisi econòmica es fa més evident que estem donant voltes en cercle, perseguint miratges. Aturem-nos, confeccionem una brúixola, un pla, un projecte polític que ens permeti arribar allà on volem arribar el més ràpid possible, i quan el tinguem, convoquem tota la societat i posem-nos en marxa.

8.- <http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/YSJ-Lecture-April-2014.pdf>